

Potpukovnik
dr MILKO CUPARA

Mogućnosti i ograničenja sistemskog pristupa u vojnom rukovođenju

Vojno rukovođenje je proces i u miru i u ratu. Ono je određeno: načinom organizovanja društvenog sistema, načinom vojnog organizovanja i strukturom vojne organizacije, načinom vođenja oružane borbe i uslovima tog vođenja, tehničkim nivoom opremljenosti vojnih sastava, stručnom i opštom osposobljenošću ljudi, itd.

Vojno rukovođenje je i društveni odnos. Ono se ispoljava kao specifičan odnos između ljudi predodređen prirodom vojne delatnosti i njenih ciljeva.

Dosadašnja primena sistemskog pristupa u vojnom rukovođenju dala je značajne rezultate u regulisanju funkcionisanja vojne organizacije. Međutim, postignutim rezultatima ne iscrpljuju se mogućnosti sistemskog pristupa. Mogućnosti primene sistemskog pristupa u vojnom rukovođenju su velike. On u većem obimu i sa većom pouzdanošću od drugih poznatih naučnih pristupa obuhvata primene imanentne funkcionisanju vojne organizacije. Ali, to ne znači da su mogućnosti sistemskog pristupa bez ograničenja. Iako ta ograničenja nisu brojna, ipak su bitna i zbog toga se moraju uvažavati. Uvažavanjem ograničenja sistemskog pristupa ne umanjuje se već povećava njegova objektivnost. Razvojem nauke neka ograničenja sistemskog pristupa biće prevaziđena, pri čemu je nepoželjno njegovo proširenje kao naučnog pristupa.

U istorijski različitim etapama razvoja ljudskog društva vladala su različita shvatanja o upravljanju uopšte, pa i o upravljanju i rukovođenju vojnom organizacijom. Upravljanje vojnom organizacijom shvaćeno je, pre svega, kao veština upotrebe oružane sile (snaga i sredstava) u vođenju oružane borbe, koja je zasnivana na intuiciji, iskustvu i preduzimanju konkretne akcije koju protivnik ne može predvideti, koristeći se pri tom, lukavstvom, zavaravanjem, itd., što je sastavni deo ratne veštine. Činjenica je da takav pristup počiva na prošlosti i tradiciji, jer se prošli događaji, shvaćeni u sadašnjem vremenu i uslovima, pokušavaju preneti u budućnost. U tak-

vom pristupu dominira uverenje: ako je nešto ranije bilo dobro biće dobro i ubuduće.

Ovakav princip je upotrebljiv pri statičkoj analizi sistema i njegovog okruženja. Međutim, vojna organizacija je dinamički sistem u kome se zbivaju stalne promene, kao i u njegovom okruženju. Te promene su različite po svojoj prirodi i po obuhvatnosti, uzrocima i posledicama. No, bez obzira koje su vrste, one vojnu organizaciju kao sistem stalno dovode u drugačije stanje koje se razlikuje od bilo kojeg iz prošlosti. Budući da je ono drugačije, onda je razumljivo da se i akcije preduzimane u prošlosti ne mogu primeniti na sadašnja i buduća događanja bez korekcije.

Prema tome, ukupnost promena koje su nastajale i koje nastaju u realnom svetu zahtevaju drugačiji, odnosno savremeniji pristup procesu upravljanja bilo kojim složenim sistemom zasnovan na savremenim dostignućima nauke. Pri tom, takav pristup naročito veliki značaj mora da pridaje *naučnim saznanjima o sistemima kojima se upravlja i o načinu upravljanja tim sistemima*. Iz takvog zahteva proizašao je pristup koji je našao veliku primenu u projektovanju i razvijanju različitih sistema, a naročito sistema upravljanja složenim procesima u različitim oblicima društvenog organizovanja. U literaturi se može naći označen različitim terminima, kao: *sistemski pristup*, *sistemska analiza* i *analiza sistema*. Iako u objašnjavanju ovih terminoloških oznaka ima razlika, njihovo pojmovno shvatanje upućuje nas na sinonime.¹ Mi se opredeljujemo za termin »sistemski pristup« jer nam se čini da najvernije odražava suštinu takvog metodološkog postupka. Termini »sistemska analiza« i »analiza sistema« daju preveliki naglasak na analizu kao jednu od dve ravnopravne metode koje čine osnovu ovog pristupa.

Pored velikih prednosti sistemskog pristupa u vojnom rukovođenju (i u drugim oblastima čovekovog delovanja) on ima i određena ograničenja koja se moraju uzimati u obzir pri njegovoj primeni.

Upravo, ovim prilogom želimo da podsetimo, posebno mlađe čitaoce »Vojnog dela«, na suštinu sistemskog pristupa,

¹ Pukovnik dr Milovan Stojiljković u članku: *Sistemski pristup u procesu odlučivanja*, objavljenom u »Vojnom delu«, br. 2/83, str. 150—169, analizira pojmove »sistemski pristup«, »analiza sistema« i »donošenje odluka« navodeći tendencije u literaturi da se ovi pojmovi tumače i kao sinonimi.

koja nije uvek ispravno shvatana i objašnjavana, i da pokušamo kritički sagledati mogućnosti i ograničenja njegove primene u savremenom vojnom rukovođenju.

1. Pojam i suština sistemskog pristupa

Sistemski pristup predstavlja sveobuhvatan pristup istraživanom problemu zasnovan na korišćenju dostignuća različitih naučnih disciplina, a čiji su rezultati usmereni na stalno preispitivanje i poboljšavanje upravljanja složenim sistemima. Američki autor Kvejd (E. S. Quade) koji je dao značajan doprinos razvoju tog pristupa u vojsci, definišući sistemski pristup naglašava da on omogućuje izbor pravca akcije razmatranjem problema u celini, istražujući ciljeve i mogućnosti i upoređujući ih sa stanovišta njihovih posledica, pri čemu se koristi primeren način stručnog i naučnog zaključivanja²

Za nastanak sistemskog pristupa i njegovu primenu odlučujući su bili opšta teorija sistema i kibernetika. *Opšta teorija sistema*, kao nov naučni metodološki pristup u istraživanju pojava, uticala je na razvoj svih naučnih oblasti, pa i na oblast upravljanja. Suština opšte teorije sistema je u tome što svaku celinu (sistem) posmatra 1) kao ukupnost međusobno promenljivih elemenata koji se nalaze u interakciji, i 2) kao deo neke veće celine (sistema). Iz toga proizlazi da u toj metodologiji *dominira pristup celini*, odnosno *sistemski pristup* čiji je osnovni objekt posmatranja neki sistem. Međutim, takav pristup ne istražuje statički aspekt te celine, već njen dinamički aspekt. Time je stvorena osnova povezivanja različitih naučnih disciplina u istraživanju iste pojave, odnosno njihove integracije, a naročito u povećanju mogućnosti približavanja prirodnih i društvenih nauka.

Kibernetika kao nauka o upravljanju razvija se uporedo sa razvojem sistemskog pristupa. Koristeći opštu teoriju sistema i sistemski pristup (koji je proizišao iz te teorije) kao svoj metodološki okvir kibernetika nastoji: da ustanovi bitne

² E. S. Quade, W. I. Boucher, *Systems Analysis and Policy Planning (applications in Defense)*, A.E.P.C, New York—London, 1968. Pošto u ovom prilogu nećemo šire objašnjavati ovaj pristup zainteresovani više mogu saznati o značenju, elementima i primeni ovog pristupa iz studija *Analysis for Military Decisions*; i *Analysis for Public Decisions*.

činjenice događaja, reakcija i odnosa u određenom sistemu; da otkrije zakonitosti događanja, reagovanja i odnošenja i njihova ograničenja; da usmerava i kontroliše te događaje, reakcije i odnose. Ona nastoji da ih najpovoljnije prilagodi uslovima postizanja unapred utvrđenih ciljeva ili da te uslove prilagodi postojećim događajima, reakcijama i odnosima u određenom sistemu. Viner je pisao da je svrha kibernetike »... da razvije zajednički jezik i odgovarajuću tehniku kako bi se problem upravljanja i komuniciranja mogao napasti jednim opštim zahvatom, i da pronade pogodan repertoar ideja i tehnika kako bi se pojedine osobene manifestacije mogle svrstati pod izvesne zajedničke pojmove«. ³ Problemsko polje teorije sistema i kibernetike je efikasno upravljanje sistemima, koji su, »zahvaljujući vlastitoj organizovanosti i sposobnosti da sakupljaju i obrađuju informacije o okruženju, u stanju da se samoregulišu i prilagode novonastaloj situaciji«. ⁴

Najznačajnije za isticanje suštinskog pristupa, pored ostalog, jeste odnos analize i sinteze koji se ne može zaobići kad se o ovom pristupu raspravlja. Najrealnije je tvrditi da suštinu sistemskog pristupa čini racionalan spoj sinteze i analize a orijentisanost ka cilju i svrsi analiziranog sistema njegovo temeljno svojstvo. ⁵ Tako je oformljen pristup koji je s razlogom nazvan »sistemski«, a koji se pokazao veoma upotrebljiv u istraživanju, naročito u onim organizovanim sistemima koji se teško formalizuju, kao što je, na primer, vojna organizacija i vojno rukovođenje. ⁶

S obzirom na to da sistemski pristup koristi znanja svih naučnih disciplina koja mogu pomoći u istraživanju svih korisnih iskustava, on je najviše zaslužan za međusobno povezivanje stručnjaka i naučnika različitih profila i to različitog nivoa povezivanja od multidisciplinarnosti i pluradisciplinarnosti do interdisciplinarnosti i transdisciplinarnosti kao najvišeg stepena povezivanja.

³ N. Viner, *Kibernetika i društvo*, (prevod), »Nolit«, Beograd 1964, str. 31.

⁴ dr Milovan Stojiljković, dr Svetozar Vukadinović, *Operaciona istraživanja*, VIZ, Beograd, 1984, str. 13.

⁵ Pukovnik dr Milovan Stojiljković u pomenutom članku, na str. 154. označava sistemski pristup kao »efikasan spoj savremene analize i sinteze...«

⁶ U širem obrazloženju ovako shvaćene suštine sistemskog pristupa izlaganje bi se moralo proširiti na objašnjenje njegovih elemenata: cilja, kriterijuma, informacija, varijanti, resursa, modela rešenja i povratne sprege. Smatramo da to ovom prilikom nije potrebno jer je već objašnjavano u drugom izvoru.

Sistemski pristup je proizašao iz opšte teorije sistema čiji je začetnik Bertalanfi (Bertalanffy) koji je formulisao njene osnovne elemente.⁷

Međutim, ne može se tvrditi da je ideja sistemskog pristupa potpuno nova. Pre svega, poznato je da ta ideja vodi poreklo iz osnova stare grčke filozofije, po kojoj se posmatrani objekat može istraživati u svom strukturalnom sastavu, tj. apstraktno (predstavljajanjem u mislima) razdeljen na sastavne delove i tako njime racionalnije upravljati. Zatim, opšti pristup dijalektičkog materijalizma istraživanju pojava, koji su formulisali Marks i Engels, ukazuje na poznavanje te ideje i u to vreme. Jer, obuhvatanje totaliteta pojave u njenom istraživanju moguće je samo racionalnim spojem analize i sinteze, što je suština sistemskog pristupa.

Širenje primene sistemskog pristupa u našem vremenu je omogućena prednostima operacionih istraživanja (linearno, nelinearno i dinamičko programiranje, teorija igara, mrežno planiranje, teorija masovnog opsluživanja itd.). Operaciona istraživanja su se razvila u vojsci i njihova značajnija primena započinje u drugom svetskom ratu da bi se posle značajno razvila i postala neizostavljiv način rešavanja određenih vojnih problema. Pojava operacionih istraživanja vezana je za pojavu novih sistema oružja koja su zahtevala nova znanja i iskustva u upravljanju njima. Da bi se ti novi sistemi mogli efikasno upotrebiti bilo je neophodno projektovati i razviti nov sistem upravljanja, jer se to nije moglo rešiti korišćenjem dotadašnjih vojnih znanja i iskustava. U tome i u rešavanju nekih drugih vojnih problema operaciona istraživanja su imala veliki uspeh, naročito u istraživanju pojava koje su se mogle formalizovati korišćenjem logičko-matematičke aparature.

Međutim, zasnovana na logičko-matematičkim zakonitostima operaciona istraživanja primenjena u vojnom upravljanju i rukovođenju pokazala su i svoje nedostatke. Objašnjavajući pojave analitički, izvođenjem i dokazivanjem, pa iako su koristila interdisciplinarni pristup, operaciona istraživanja su u mogućnosti da obuhvataju samo kvantitativne odnose. Oni se obuhvataju pomoću određenih sistema brojeva i logičko-matematičkim relacijama i to merenjem uticaja samo mer-

⁷ Svoje ideje koje se smatraju značajnim doprinosom naučnoj misli savremenog sveta Bertalanfi je izložio u dva svoja rada: *Teorija otvorenih sistema u fizici i biologiji*, napisanog 1950, i *Opšta teorija sistema*, napisanog 1951.

ljivih činilaca. Uticaji nemerljivih ili statistički datih činilaca analiziraju se različitim metodama simulacije čija pouzdanost zavisi od pouzdanosti ulaznih veličina.

Zbog toga i pored određenih uspeha brzo se pokazalo da operaciona istraživanja imaju ograničenu primenu u vojnom rukovođenju, jer u vojnoj delatnosti dominiraju nemerljivi, nepredvidljivi, suštinski i nepoznati činioci.

Primena operacionih istraživanja uspešno daje odgovor na pitanje kako nešto treba uraditi da bi se određeni problem rešio. Sistemski pristup istražuje problem, može se reći, na makronivou odgovarajući na pitanje koje aktivnosti ili akcije treba preduzeti da bi se problem rešio ili utvrdila uzročnost događaja određene pojave. Operaciona istraživanja istražuju problem na mikronivou odgovarajući na pitanje kako treba izvesti akcije ili aktivnosti koje su odabrane kao najpogodnije da bi se određeni problem rešio ili utvrdio način događanja pojave.

Kada se govori o sistemskom pristupu ne može se zaobići kibernetika kao nauka o upravljanju, koja je proizašla iz opšte teorije sistema. Drugačije rečeno, kibernetika je opštu teoriju sistema iskoristila kao svoj metodološki okvir u rešavanju problema upravljanja složenim sistemima. Time što je kibernetika zasnovana na opštoj teoriji sistema ona se nije mogla razviti niti dolaziti do novih saznanja o upravljanju sistemima da, pri tom, nije koristila sistemski pristup. Zbog toga, kibernetika svoj status nauke o upravljanju duguje sistemskom pristupu. Ali, isto tako, i sistemski pristup za svoj prodor duguje kibernetici koja je učinila od sistemskog pristupa svrsishodan i delotvoran postupak u istraživanju ne samo prirodnih već i društvenih pojava. U stvari, dosadašnji rezultati primene sistemskog pristupa, odnosno njena svrsishodnost, postignuti su uglavnom uspešnim kibernetičkim otkrivanjem jedinstva istraživanog problema i sličnosti u različitim problemima. Dakle, kibernetika je za sada glavni instrumentarijum primene sistemskog pristupa pri rešavanju problema upravljanja složenim sistemima.

2. Pojemna razgraničenja upravljanja i rukovođenja

Ako bi se tražili najčešće upotrebljavani termini u savremenoj vojnoj terminologiji, to bi svakako bili oni kojima se označavaju pojmovi: upravljanje, rukovođenje i komando-

vanje. To je i razumljivo s obzirom na ogroman uticaj koji su izvršili opšta teorija sistema i kibernetika na sagledavanje problema upravljanja, kako u tehničkim i biološkim, tako i u društvenim sistemima.

U tako čestoj upotrebi tih termina veoma je bitno ustanoviti da li je ta njihova upotreba usklađena sa pojmovima koje treba da označe, odnosno da li se odgovarajućim terminima označavaju odgovarajući pojmovi.

Što se tiče našeg predmeta razmatranja stanje ne zadovoljava, jer se pojmovi upravljanje, rukovođenje i komandovanje, ne samo različito shvataju već se i različito terminološki označavaju, tj. ili se različiti pojmovi označavaju istim terminima ili se isti pojmovi označavaju različitim terminima. Otu- da često nastaju i teorijski i praktični nesporazumi i teško se uspostavljaju komunikacije razumljive svima, a koje su životno bitne za vojnu organizaciju. To nije samo slučaj u komuniciranju između vojnih struktura različito organizovanih društvenih sistema, gde različite društvene vrednosti presudno utiču na shvatanje i u vojnoj organizaciji, već i između vojnih organizacija sličnih društvenih sistema, pa čak i između delova iste vojne organizacije.

Ta različita shvatanja istih pojmova i njihovo različito označavanje posledica je različitih društvenih, pa i prirodnih pretpostavki, ideoloških određenja, definisanih potreba i mogućnosti, kao i korišćenja različitih naučnih metoda u različitim oblastima društvenog života i rada. U praksi se često takve razlike prevazilaze privremenom konvencijom o upotrebi određenog termina ili o prihvatanju određenog shvatanja koje u datom trenutku najviše odgovara. U našoj vojnoj literaturi bilo je i ima različitih shvatanja pojmova: upravljanje, rukovođenje i komandovanje koji se zbog toga i označavaju različitim terminima.⁸

Prema našem mišljenju, sa aspekta opšte teorije sistema, možemo govoriti samo o dva pojma: *upravljanju* i *rukovođenju* koji su na različitim nivoima nadređenosti. Upravljanje je pojam višeg ranga iz koga proizlazi rukovođenje kao pojam

⁸ O tim shvatanjima je dosta pisano u našoj vojnostručnoj literaturi: Branimir Jovanović, *Rukovođenje u vojnom sistemu*, »Vojno delo«, br. 5/71, i *Odnos rukovođenja i komandovanja u teoriji i praksi vojne organizacije*, »Vojno delo«, br. 2/2/75; *Uvod u teoriju vojnog rukovođenja*, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1984.

nižeg ranga i kojim se ostvaruje upravljanje. Međutim, o *komandovanju* se ne može govoriti kao o posebnom pojmu. O njemu se može govoriti kao o *diferenciji specifičnosti* vojnog rukovođenja. Drugim rečima, *komandovanje je ono što vojno rukovođenje kao poseban oblik rukovođenja razlikuje od drugih oblika*. U stvari, rukovođenje u vojnoj organizaciji specifikuje se i pojavljuje kao zaseban oblik rukovođenja. U njemu dominira komandni odnos kao specifičan društveni odnos, immanentan vojnom organizovanju. Hijerarhijski odnos, iz kojeg proističe i komandni odnos, *mora da postoji u različitim nijansama u bilo kom obliku rukovođenja*, ali u vojnom rukovođenju on je dominantan i osnovni.⁹ Specifičnost tog odnosa sadržana je u od društva datom neprikosnovenom ovlašćenju vojnom rukovodiocu (komandantu) da donosi odluke o upotrebi snaga i sredstava, na određenom prostoru i u određenom vremenu, kao i u bespogovornom izvršavanju zadataka njegovih potčinjenih koji proizlaze iz tih odluka. Takav odnos je nužan u izvršnim funkcijama bilo koje organizacije, a posebno vojne, imajući na umu njenu društvenu prirodu i karakter njenih ciljeva. Bez takvog odnosa nema vojnog rukovođenja kako se ono sada shvata, pa je zbog toga komandovanje njegova *diferencija specifičnosti*. S obzirom na društvenu prirodu vojne delatnosti ne može se govoriti o nekom svesnom činocu bilo koje vrste i uloge koji bi zamenio komandni odnos u usmeravanju zajedničkog rada i pojedinačnih akcija u njihovoj koordinaciji, kao i u stvaranju kohezivne sile u izvršavanju konkretnih zadataka. Ta zamena ne bi bila moguća iz više razloga: 1) priroda zajedničkog rada zahteva njegovo globalno i pojedinačno jedinstveno usmeravanje i koordinaciju; 2) svesnost svojstvena samo ljudskom biću je relativna i promenljiva veličina čija efikasnost zavisi od mnogobrojnih subjektivnih činilaca; 3) uslovi postizanja ciljeva vojne organizacije, ispunjeni uglavnom negacijom i suprotstavljanjem, remete do tada usvojeni redosled životnih i radnih vrednosti, čime se menjaju i dominirajući odnosi; itd.

U razmatranju odnosa upravljanja i rukovođenja uočava se, pre svega, njihova zajednička usmeravajuća uloga i među-

⁹ Kao procesna funkcija rukovođenja komandovanje mora da postoji u svakom obliku rukovođenja, ali to treba razlikovati od načina usmeravanja ili regulisanja sistema. Šire o tome: dr Branislav Jovanović, *Rukovođenje opštenarodnom odbranom i društvenom samozaštitom*, Zavod za organizaciju poslovanja i obrazovanje kadrova, Beograd, 1987, str. 220.

zavisnost procesa istog cilja, a različitog nivoa nadređenosti i stepena složenosti. Rukovođenje je niži nivo usmeravanja i manje složenosti od upravljanja, ali viši nivo i složenije od izvršavanja. Ono je, u stvari, *transmisiona veza između upravljanja kao najvišeg nivoa usmeravanja najveće složenosti i izvršavanja kao najnižeg nivoa usmeravanja najmanje složenosti*. Rukovođenjem se u procesu izvršavanja realizuju upravljačke odluke, što znači da je odgovorno za ostvarivanje upravljanja kao procesa i načina usmeravanja. Upravljanjem se preko rukovođenja i izvršavanja mora obezbediti: 1) funkcionisanje i razvoj vojne organizacije; i 2) vojna (borbeno-odbrambena) i ekonomska efikasnost vojne organizacije i sastava u njoj. Vojnom organizacijom se upravlja a rukovodi se u vojnoj organizaciji.

Upravljanje kao način usmeravanja je planska, organizovana i stalna aktivnost čoveka prema postizanju ciljeva sistema, odnosno čoveka prema apstraktnom ili materijalnom objektu upravljanja u definisanju njegovih ciljeva i načina postizanja tih ciljeva. Kao usmeravajuća aktivnost upravljanje je stalno opredeljivanje za jednu varijantu između mnoštva mogućih, odnosno za jedan cilj ili grupu ciljeva između mnoštva mogućih, odnosno za jedan način postizanja cilja između mnoštva mogućih načina. Upravljanjem se definišu ciljevi, utvrđuju načini i uslovi postizanja tih ciljeva, propisuje funkcionisanje i ukupno ponašanje vojne organizacije, kontroliše postizanje definisanih ciljeva itd.

Imajući na umu vojnu organizaciju kao društvenu strukturu u kojoj su ljudi obavezni elementi te strukture, pokazuje se da se takva struktura u postizanju njenih ciljeva mora usmeravati, tj. vojnom se organizacijom mora upravljati i rukovoditi, a u upravljanju i rukovođenju vojnom organizacijom najznačajniji činilac je čovek.

Upravljanjem kao načinom usmeravanja smanjuje se entropija vojne organizacije kao složene društvene strukture, je se u upravljačkom procesu utvrđuje njena koncepcija i propisuje njeno ustrojstvo i funkcionisanje (zakoni, pravilnici, uputstva, itd.).

Upravljanje vojnom organizacijom proizlazi iz: 1) nužnosti uspešne odbrane; i 2) neizvesnosti u ostvarivanju očekivanih rezultata, odnosno iz neizvesnosti uspešnog vođenja

oružane borbe. Oružana borba kao *dvostrana ili višestrana masovna i planska upotreba oružane sile* bitno obeležava ne samo strukturu i funkcionisanje vojne organizacije kao sistema već i rat kao društvenu pojavu, čineći njen glavni sadržaj i metod vođenja. To znači da je cilj upravljanja vojnom organizacijom, kao organizovanom celinom koja vodi oružanu borbu s krajnjim dometom, usmeren na uništenje čoveka i svrhe njegovog postojanja. Međutim, cilj protivnikovog sistema upravljanja je isti. *Time se upravljanje vojnom organizacijom ispunjava činiocem koji je planski i sistematski upućen na sprečavanje postizanja njegovog cilja*, a kojeg nema ni u jednom drugom sistemu upravljanja. Zbog toga tvrdnja da »nijedan sistem ne može opstati, ne može uopšte postojati bez upravljanja«,¹⁰ koja se odnosi na sisteme uopšte, za vojnu organizaciju ima pravi smisao.

S obzirom na to da je upravljanje skup trenutnih ili tokom vremena preduzetih akcija kojim se deluje na sistem s namerom da se realizuju ciljevi sistema, odnosno upravljanja,¹¹ svako upravljanje podrazumeva i ciljno opredeljenje sistema kojim se upravlja. To znači da i upravljanje vojnom organizacijom podrazumeva njenu ciljnu opredeljenost, a to je oružana borba koja stvara najnepovoljnije uslove reprodukcije i razvoja. U takvim uslovima događaji u vojnoj organizaciji, kao i reakcije i odnosi subjekata i objekata u njoj, imaju visok stepen neizvesnosti, neodređenosti, isprepletanosti i interakcijske povezanosti. To zahteva od sistema upravljanja vojnom organizacijom najveću upravljačku efikasnost, kako bi, otkrivajući zakone tog događanja, reagovanja i odnošenja, mogao usmeravati sve te tri dimenzije u željenom pravcu, a zatim uspešno korigovati usmereno. Pri tom, posebno je važno da sistem upravljanja bude tako strukturiran i pripremljen da može uspešno usmeravati nastala događanja, reagovanja i odnošenja, i to kako pri tipičnom, tako i pri netipičnom ponašanju.

Suština upravljanja vojnom organizacijom je u stalnom svesnom i aktivnom delovanju na nju radi dovođenja nje kao

¹⁰ Prof. dr Radmila Stojanović, *Veliki ekonomski sistemi*, »Savremena administracija«, Beograd, 1979, str. 156.

¹¹ Dr Radivoj Petrović i drugi, *Sistemi u prirodi i društvu*, Institut za naučnu dokumentaciju i informacije, Beograd, 1969, str. 32.

celine i njenih delova (podсистема) u stanje stalne borbene spremnosti, kako bi uspešno vodila oružanu borbu i izvodila druge aktivnosti, održavajući time smisao njenog postojanja. Ono što važi za sisteme uopšte, važi i za vojnu organizaciju, a to je da se upravljanjem aktivno deluje na sistem, kako bi se on doveo u stabilno ili, po mogućstvu, optimalno stanje, a ne u bilo koje stanje i da to znači usmeravanje sistema ka dostizanju njegovih ciljeva.¹² Prema tome, stalno povećavanje efikasnosti upravljanja vojnom organizacijom približava je optimalnoj organizovanosti. Za vojno upravljanje je karakteristično i to da teži da odlučivanje prenosi ka višim nivoima sa jakim upravljačkim parametrima i jasno opredeljenim pravilima ponašanja.

Upravljanjem se mora obezbediti da vojna organizacija stalno prelazi iz jednog u drugo, kvalitetnije stanje,¹³ odnosno, iz održavanog (stanje u kome se trenutno nalazi) pređe u novo koje će za nju, u uslovima vođenja oružane borbe, biti povoljnije. To simbolički možemo prikazati na sledeći način:

$$S_0 \rightarrow S_1 \rightarrow S_2 \rightarrow \dots \rightarrow S_{n-1} \rightarrow S_n$$

uz ograničenja:

$$\begin{aligned} u_0 < u_1 < u_2 < \dots < u_{n-1} < u_n \\ f_0 < f_1 < f_2 < \dots < f_{n-1} < f_n \end{aligned}$$

$S_0 \dots S_n$ — pojedina stanja vojne organizacije,

$u_0 \dots u_n$ — kvalitet upravljanja u pojedinim stanjima,

$f_0 \dots f_n$ — efikasnost funkcionisanja vojne organizacije.

U sukobu protivnikove i sopstvene volje protivniku se može nametnuti sopstvena volja samo ako smo u novonastalim uslovima uspeli da sopstveno stanje učinimo povoljnijim u odnosu na ranije, i svakako, u odnosu na protivnikovo. Pri tome se moraju iskoristiti sve mogućnosti svih metoda ratne veštine. Istorijska iskustva potvrđuju da je borbena efikasnost borbenih struktura mnogo zavisila od upravljanja njima. U istoriji ratova je mnogo primera koji svedoče o pobedama slabije opremljenih armija, ali umešno vođenih u oružanoj borbi.

¹² Prof. dr Radmila Stojanović, *Isto*, str. 165.

¹³ Dr Nikola Čubra, *Kibernetika u rukovođenju razvojem oružanih snaga*, VIZ, Beograd, 1977, str. 9.

Ukoliko sistem upravljanja nije u mogućnosti da vojnu organizaciju kojom upravlja, stalno prevodi iz jednog stanja u drugo, ali takvo koje više odgovara novim uslovima u okruženju ili koje više odgovara događajima, reakcijama i odnosima u vojnoj organizaciji, onda ona neće moći da funkcioniše i postiže svoje ciljeve. Reakcijama i odnosima u vojnoj organizaciji mora se takođe upravljati u smislu njihovog uspešnog prilagođavanja uslovima vođenja oružane borbe i njihovog prilagođavanja mogućnostima vojne organizacije.

Važno je napomenuti da se upravljanjem mora obezbediti kontrola usmerenog i njegova korekcija. To će se postići aktivnom koordinacijom svih elemenata na svim nivoima, a pogotovu onih na kojima se donose i izvršavaju odluke. Zbog toga je sistem upravljanja vojnom organizacijom najznačajniji podsistem u njegovom sistemu funkcionisanja, a koji je određen uslovima vođenja oružane borbe. Međutim, s obzirom na to da je upravljanje vojnom organizacijom usredsređeno na usmeravanje, regulisanje i kontrolu svih određujućih procesa u njoj, ona se ne iscrpljuje u vođenju oružane borbe, već se ispunjava i drugim događajima, reakcijama i odnosima u vojnoj organizaciji i u okruženju. Zbog toga je upravljanje vojnom organizacijom uključeno u širi društveni sistem i njegov sistem upravljanja, s kojim je interakcijski povezan. Bez takve povezanosti procesi u vojnoj organizaciji ne bi bili u skladu s društvenim procesima, pa čak bi bili i suprotni. Proces podruštvljavanja vojnog organizovanja, koji je imanentan samoupravno organizovanom društvu, obezbeđuje potpunu usklađenost procesa u vojnoj organizaciji s društvenim procesima, a njeni ciljevi prirodno i skladno proizlaze iz ciljeva društva.

Postizanje definisanog cilja na odabrani način podrazumeva zajednički rad više ljudi u svim aktivnostima koje se preduzimaju u tom postizanju. A taj zajednički rad zahteva nekoga ko će da ga usmerava i koordinira, tj. zahteva rukovodioca preduzimanih aktivnosti. Međutim, to usmeravanje, odnosno rukovođenje, razlikuje se u različitim organizacijama. Svaki oblik organizacije zahteva i odgovarajući način usmeravanja zajedničkog rada pri postizanju definisanog cilja.

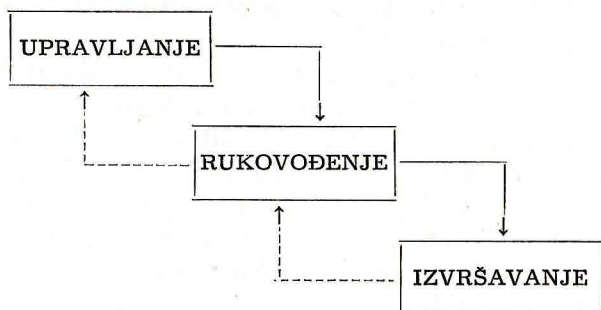
Dakle, rukovođenje je, takođe, način usmeravanja. *To je organizovana i stalna aktivnost čoveka prema čoveku i njegovom okruženju u postizanju definisanih ciljeva na odabrani*

način. Baš zbog toga što je to, pre svega, odnos čoveka prema čoveku, *rukovođenje je društveni odnos*, što je veoma važno imati na umu pri njegovom razmatranju u okviru razmatranja predmeta ovog rada. Sa upravljanjem kao načinom usmeravanja višeg ranga i većeg stepena složenosti i izvršavanjem kao načinom usmeravanja najnižeg ranga i najmanjeg stepena složenosti, rukovođenje čini dijalektičko jedinstvo i zaokružen proces regulisanja funkcionisanja vojne organizacije u konačnom postizanju ciljeva. U stvari, rukovođenje je posrednička aktivnost kojom se povezuje upravljanje sa izvršavanjem.

U tom posredovanju rukovođenje mora da funkcioniše u okvirima utvrđenih upravljačkih pretpostavki i mogućnosti izvršnih aktivnosti. Izlazak iz bilo koja ova dva okvira dovodi do devijacija u funkcionisanju vojne organizacije, odnosno pogrešnog usmeravanja promena u njoj. Izlazak iz okvira upravljačkih pretpostavki ima za posledicu: 1) pogrešno usmeravanje izvršnih aktivnosti; 2) neusklađenost izvršavanja sa upravljanjem; 3) nemogućnost izvršnih aktivnosti u ostvarivanju upravljačkih pretpostavki. Izlazak iz okvira mogućnosti izvršnih aktivnosti ima za posledicu: 1) nepotrebno pokretanje rukovodilačkih akcija; 2) neusklađenost upravljanja i izvršavanja; 3) upravljačke pretpostavke se pokazuju neprimerene stvarnim mogućnostima izvršnih funkcija, što, u stvari, nisu. Razumljivo je da se upravljačke pretpostavke ne mogu ostvariti uvek i na svakom mestu baš onako kako su projektovane u utvrđenoj koncepciji i usvojenim propisima funkcionisanja, što znači da se iz navedenih okvira izlazi, odnosno do odstupanja mora da dođe, ali samo je pitanje kolika ta odstupanja mogu da budu i gde mogu da se javljaju. Odstupanja koja ne narušavaju osnovnu usmeravajuću ulogu upravljačkih pretpostavki dozvoljena su, a ona koja narušavaju su nedozvoljena. Međutim, intervencija je neophodna ne samo u slučaju nedozvoljenih već u nekih dozvoljenih, jer se time poboljšava postizanje ciljeva.

Prema tome, rukovođenje ima veliku odgovornost jer mora da uskladi stvarno sa projektovanim, odnosno da poveže upravljanje sa izvršavanjem i uskladi izvršne sa upravljačkim aktivnostima. Ali, njegova uloga je i da daje predloge za

izmenu upravljačkih pretpostavki kako bi se upravljanje uskladilo sa izvršavanjem.

Povezanost upravljanja, rukovođenja i izvršavanja

Vojno rukovođenje kao delatnost vojnih rukovodilaca i komandi u usmeravanju vojnih sastava i pojedinaca pri postizanju definisanih ciljeva je proces, bilo da tu delatnost ostvaruju pojedinci ili rukovodeća tela i u miru i u ratu. Ono je određeno: načinom organizovanja društvenog sistema; načinom vojnog organizovanja i strukturom vojne organizacije; karakteristikama sistema društvenog upravljanja; načinom vođenja oružane borbe i uslovima tog vođenja; tehničkim nivoom opremljenosti vojnih sastava; stručnom i opštom osposobljenošću ljudstva itd.

Vojno rukovođenje kao društveni odnos posebno se ispoljava zbog specifičnog odnosa između ljudi, a koji je predodređen prirodom vojne delatnosti i njenih ciljeva. Rukovođenje u vojnoj organizaciji ostvaruje se subordinacijom, pri čemu svaki viši nivo rukovođenja određuje odnose i ponašanje subjekata u nižem nivou.

Sadržaj rukovođenja kao usmeravajućeg procesa čine dve vrste aktivnosti: 1) aktivnosti u rukovođenju pripremama oružanih snaga za vođenje oružane borbe (aktivnosti usmerene na postizanje visokog nivoa borbene spremnosti, predviđanje namera mogućeg protivnika; materijalno-tehničke pripreme u obezbeđenju vođenja oružane borbe, moralno-političke pripreme ljudstva, provera borbene spremnosti vojnih sastava itd.); i 2) aktivnosti u rukovođenju vojnim sastavima za vreme vođenja oružane borbe (rukovođenje i komandovanje vojnim sastavima u izvođenju borbenih dejstava, aktivnosti u održavanju visokog stepena borbene spremnosti, praćenje namera protivnika i procena ukupne borbene situacije itd.). Međutim,

rukovođenje kao usmeravajuća aktivnost obuhvata i druge aktivnosti, kao što su: pravilno razumevanje i potpuno usvajanje upravljačkih pretpostavki; uočavanje, praćenje, evidentiranje i analiziranje nastalih promena i predviđanje budućih; pripremanje i pokretanje rukovodilačkih akcija u skladu sa upravljačkim pretpostavkama i postavljenim zadacima; postavljanje potčinjenima konkretnih zadataka, ovlašćenja, nadležnosti i odgovornosti u vezi sa izvođenjem pokrenute akcije; komuniciranje sa subjektima koji su uključeni u proces izvođenja pokrenute rukovodilačke akcije i koordiniranje svih pokrenutih akcija; podučavanje i stimulisanje učesnika u izvođenju pokrenute akcije; kontrolisanje dejstava pokrenute akcije i uočavanje, praćenje i analiziranje njenog devijantnog dejstva; i pripremanje i pokretanje interventnih akcija.

Rukovođenje u vojnoj organizaciji je višedimenzionalno, a sve te dimenzije su veoma značajne i moraju se posmatrati u svojoj povezanosti. Te dimenzije su: (1) rukovođenje funkcionalnim komponentama a) rukovođenje razvojem oružanih snaga, b) rukovođenje upotrebom oružanih snaga u oružanoj borbi, i c) rukovođenje oružanim snagama u izvršavanju zadataka redovne delatnosti u miru); (2) rukovođenje rodovima i službama oružanih snaga (stručno rukovođenje); (3) rukovođenje konkretnim vojnim sastavima (komandovanje jedinicama i rukovođenje ustanovama); (4) rukovođenje činionicima izvršenja vojnih aktivnosti; (5) rukovođenje aktivnostima vojnog upravljanja.

Usmeravanjem i regulisanjem odnosa unutar vojne organizacije i u njenom okruženju, iznalaženjem uzroka promena u vojnoj organizaciji i njihovim regulisanjem, kao i sprečavanjem odstupanja od utvrđenih upravljačkih pretpostavki i stvarnih mogućnosti izvršenih aktivnosti, rukovođenjem se kao načinom usmeravanja smanjuje neizvesnost i neodređenost u funkcionisanju vojne organizacije.

3. Mogućnosti i ograničenja sistemskog pristupa

Poznato je da je rukovođenje u bilo kom sistemu, pa i u vojnoj organizaciji uslovljeno, pored ostalog, i raspoloživošću najsavremenijih tehničkih sredstava. Ta uslovljenost je posebno izražena danas kada je korišćenje prednosti novih tehnolo-

gija (mikroprocesora, informacione tehnologije, telematike, biotehnologija, robotika itd.) postao činilac novih čovekovih saznanja. Za razvoj i svrsishodnu primenu tih novih tehnologija najviše je zaslužna kibernetika koja je, koristeći se sistemskim pristupom napravila značajne pomake u nauci i praksi.

Projektovanje, razvoj i primena novih tehnologija znače nove prodore trajnoj čovekovoj težnji da zamenjuje svoje mehaničke i intelektualne funkcije. Primena novih tehnologija, a naročito mikroprocesora, informacione tehnologije i telematike izazvala je velike promene u vojnom organizovanju menjajući načine i principe vojnog rukovođenja.

Telematika (povezivanje računarskih i telekomunikacionih sistema) ostvarila je najveće promene u rukovođenju, a naročito u vojnom. Primena novih tehnologija u vojnom rukovođenju izmenila je uticaj činilaca koji određuju položaj vojne organizacije u njenom užem i širem okruženju, proširila vidike vojnog rukovodiocu i povećala adaptivnost i preciznost sistema vojnog rukovođenja u uslovima funkcionisanja vojne organizacije.

Dosadašnja primena sistemskog pristupa koja je ostvarivana, uglavnom, u okvirima kibernetike, dala je značajne rezultate i u regulisanju funkcionisanja vojne organizacije, odnosno u poboljšanju sistema vojnog rukovođenja. Međutim, ta primena kod nas je bila dosta spora. Razlozi su različiti, a jedan od njih je i sledeći: »Oponentski stavovi jednog dela vojnih rukovodilaca usledili su kao posledica shvatanja da ova analiza isključivo bazira na egzaktnim podacima, kao i da će njenom primenom biti umanjena mogućnost korišćenja stečenog iskustva vojnih rukovodilaca.«¹⁴ Postoje i drugi razlozi koji su organizacione prirode. S obzirom na to da takav pristup zahteva angažovanje različitih naučnih disciplina koje imaju različitu metodologiju istraživanja postoje teškoće u utvrđivanju stepena saradnje tih nauka.

Mogućnosti sistemskog pristupa se ne iscrpljuju postignutim rezultatima. Njegova primena u vojnom rukovođenju omogućava:

1) veće uvažavanje opštih i posebnih pretpostavki na kojima se zasniva taj oblik rukovođenja, uključujući i uslove

¹⁴ Dr Nikola Čubra, *Isto*, str. 173.

vođenja oružane borbe kao najnepovoljnije uslove ljudskog delovanja;

2) najefikasnije otkrivanje principa funkcionisanja i razvijanja vojne organizacije kao sistema i praćenje svih oblika interakcija njenih delova što je i najvažnije za vojno rukovođenje;

3) otkrivanje i određivanje ponašanja subjekata u određenim događajima, akcijama, reakcijama i odnosima, kao i usmeravanje i kontrolu tih ponašanja;

4) stvaranje novog komunikacionog odnosa u vojnom rukovođenju koji je pogodniji za regulisanje funkcionisanja vojne organizacije u nepovoljnim uslovima;

5) veće jedinstvo funkcija vojnog rukovođenja, naročito planiranja, programiranja i kontrole što povećava provodnost u vojnoj organizaciji;

6) smanjenje razlika u regulisanju funkcionisanja delova vojne organizacije u tri osnovna smera uspostavljenih veza i odnosa: vertikalnom, horizontalnom i dijagonalnom;

7) otkrivanje nesavršenosti društvenih sistema (pa i vojne organizacije) i neograničene mogućnosti njihovog razvoja (i usavršavanja) i ukazivanje na istinu da ništa ne postoji što je do kraja određeno (tzv. Hajzenbergov princip neodređenosti) uticalo je da se prirodne nauke (za koje se smatralo da su egzaktne) i društvene nauke (za koje se smatralo da su neegzaktne) međusobno približe i čvršće povežu u istraživanju pojava. Doprinos prevazilaženju podvojenosti nauka bio je što se u vojnoj delatnosti, kao i u drugim društvenim delatnostima, uspeo da se formalizuju neke veze, odnosi, akcije i reakcije koji su do tada mogli biti izražavani samo subjektivno, tj. na bazi iskustava;

8) uspešno obuhvatanje evolutivnih, merljivih i predvidljivih promena prema kojima iznalazi najefikasnije načine rukovođenja;

9) veću organizovanost sistema (vojne organizacije).

Iako su mogućnosti sistemskog pristupa velike, ipak kao i svaki drugi pristup ili model ima i određena ograničenja. Ta ograničenja su posledica ograničenja kibernetike kao nauke o upravljanju i glavnog instrumentarijuma primene sistemskog pristupa.

1) Sistemski pristup u većem obimu od drugih poznatih naučnih postupaka obuhvata suštinske, nagle, i teško merljive i predvidljive promene, koje karakterišu vojnu organizaciju, posebno u uslovima vođenja oružane borbe. Ta njegova mogućnost proizlazi iz toga što koristi, pored drugih načina saznanja (naučnih, filozofskih itd.) i iskustvo, intuiciju i subjektivne procene donosioca odluke. Međutim, time nije neutralisano dejstvo neodređenosti i nepredvidljivosti činilaca, što je veliki hendikep naučnog pristupa, pa i sistemskog u vojnom rukovođenju. Dakle, i u obimu i tačnosti obuhvatanja promena imanentnih vojnom organizovanju nužni su opreznost i rezervisanost.

2) Postoje određene teškoće u formulisanju konačnih zaključaka o istraživanom problemu na bazi sudova koji su rezultat različitog iskustva i intuicije, pošto sistemski pristup koristi, pored ostalog, i iskustvo i intuiciju, posebno u društvenim sistemima (pa i u vojnoj organizaciji). Drugačije rečeno, usklađivanje značenja iskustva i intuicije stručnjaka različitog stručnog i naučnog profila nije jednostavno i uvek moguće. Razlike koje ostaju mogu biti izvor zabuna. Te razlike su posledica različitih metoda istraživanja različitih nauka. A korišćenjem različitih metoda dolazi se do različitih rezultata. Poznat je problem da još uvek ne postoje razrađene metode za sve slučajeve povezivanja različitih stručnih i naučnih znanja koje bi omogućile usklađivanje različitih sudova o istom problemu. Prvo je neophodno utvrditi stepen moguće saradnje različitih nauka, a zatim razraditi metode njihovog zajedničkog istraživanja. Te metode ne mogu biti iste pri multidisciplinarnoj, pluradisciplinarnoj, interdisciplinarnoj ili transdisciplinarnoj saradnji jer se radi o različitim stepenima saradnje. To su krupni problemi koje nauka mora da reši i čijim rešavanjem će se veoma mnogo proširiti mogućnosti sistemskog pristupa.

3) Na postavljeno pitanje da li sistemski pristup ispunjava čovekove zahteve za prodorom u budućnost, svakako da se ne može dati potvrđan odgovor. Međutim, takav odgovor se ne može dati ni za jedan poznati pristup u predviđanju budućnosti. Znači, to nije nedostatak samo sistemskog pristupa, već je to jedan od problema koji čovek još uvek ne može da reši na njemu odgovarajući način. Sistemski pristup je usmeren na predviđanje time što priprema odluke koje će se sprovoditi u budućnosti i što za to koristi naučne metode modeliranja i simuliranja razvoja situacije. Koristeći iskustvo i intuiciju i iz-

rađujući modele on delimično zahvata buduća događanja, reagovanja i donošenja određujući ih u približno tačnim veličinama. Dakle, čovekovu težnju za prodorom u budućnost sistemski pristup zadovoljava delimično povezujući prošlost sa budućnošću preko sadašnjosti, ali još uvek ne sa potpuno sigurnim pokazateljima. Pri tom, elementima u sistemu dozvoljava se sloboda ponašanja i to u okvirima funkcije postizanja cilja. Veća primena sistemskog pristupa u vojnom rukovođenju podrazumeva njegov još sigurniji prodor u budućnost dovodeći u neprekidnu vezu prošlost i budućnost preko sadašnjosti sa još sigurnijim pokazateljima. Takvo proširenje mogućnosti sistemskog pristupa imalo bi veliki značaj za sve ljudske aktivnosti, pa i za vojno rukovođenje.

4) Na kraju, vremenska dimenzija (brzina dobijanja rezultata) je, takođe, jedno od ograničenja primene sistemskog pristupa u vojnom rukovođenju, mada ne u svim uslovima, već samo u onim u kojima je vreme određujući činilac.

Prema tome, mogućnosti primene sistemskog pristupa u vojnom rukovođenju su zaista velike, jer u većem obimu od drugih poznatih naučnih pristupa obuhvata promene imanentne funkcionisanju vojne organizacije. Zbog toga on ima priliku da postane neizostavljiv način rešavanja određenih problema u vojnom rukovođenju u svim slučajevima u kojima vreme nije bitno određujući činilac. Međutim, to ne znači da se mogu zanemariti ograničenja koja on još uvek ima. Uvažavanjem tih ograničenja sistemskom pristupu se povećava objektivnost kao naučnom pristupu. Svakako, razvojem nauke neka ograničenja sistemskog pristupa moguće je prevazići.

U prevazilaženju ograničenja sistemskog pristupa neophodno je njegovo proširenje, i to u tri pravca:

1) savremena nauka morala bi da pruži nova saznanja o načinu delovanja uticajnih činilaca u složenim vojnim sistemima. Kada se radi o vojnoj organizaciji kao sistemu onda su neophodna saznanja: o specifičnostima odnosa prema protivniku i ostatku okruženja i svim drugim vrednostima koje iz toga proizlaze; o odnosima između ljudi; o pojedinačnom i masovnom odnosu čoveka prema ciljevima i zadacima; o uzrocima, posledicama i značenjima ljudskog ponašanja u određenim konfliktnim situacijama, itd.;

2) nužno je dalje usavršavanje kibernetičkih modela koji bi omogućili svrsishodniju primenu sistemskog pristupa. To je

nužno iz razloga što se mora više nego do sada obuhvatiti ljudsko ponašanje koje je po prirodi, uglavnom, nepredvidljivo i nemerljivo s obzirom na sadašnje mogućnosti njegove spoznaje. A ljudsko ponašanje, masovno ili pojedinačno, posebno u konfliktnim situacijama jedan je od problema vojnog rukovođenja;

3) nužno je razraditi metodološku stranu primene sistemskog pristupa, tj. dovesti na najveći mogući nivo povezanost i uzajamnu zavisnost različitih naučnih, filozofskih, iskustvenih i drugih načina ljudskog saznanja. Od multidisciplinarnosti, kao početnog stepena saradnje različitih načina saznanja pri čemu se problem rešava koristeći samo jednu vrstu saznanja a rezultati drugih vrsta saznanja koriste se samo kao pomoć, treba ići preko pluridisciplinarnosti u kojoj različite vrste saznanja međusobno sarađuju, ali neobavezno (slučajno) i interdisciplinarnosti u kojoj je obaveza saradnje mnogo veća, pa do transdisciplinarnosti koja znači brisanje granica između različitih načina saznanja. Jasno je da to nije lako postići.

Usavršen sistemski pristup više bi nego do sada u vojnom rukovođenju omogućio: 1) utvrđivanje veza i odnosa vojne organizacije sa njenim okruženjem, a posebno sa velikim društvenim sistemom i njegovim podsistemima, ekonomskim i političkim; 2) utvrđivanje vrste i intenziteta nevojnih uticaja na funkcionisanje vojne organizacije; 3) utvrđivanje stepena zavisnosti vojnog organizovanja od ostalih oblika organizovanja: privrednog, političkog, obrazovnog, itd; 4) utvrđivanje i kvantifikovanje očekivanih, predvidljivih i merljivih uticaja; 5) bolju procenu neočekivanih, teško predvidljivih i nemerljivih uticaja; 6) utvrđivanje stepena ograničenosti raspoloživih resursa i stepena njihove zamenljivosti; 7) još uspešnije otklanjanje neodređenosti o protivnikovim namerama, volji, akcijama i drugim dejstvima.

LITERATURA

1. Bešlajn Džon, *Rukovođenje narodnom odbranom*, prevod, »Vojno delo«, Beograd, 1952.
2. Čubra dr Nikola, *Kibernetika u rukovođenju razvojem oružnih snaga*, Beograd, VIZ, 1977.
3. Druker Peter, *Praksa rukovođenja*, prevod, Zagreb, 1961.
4. Ivanov. D. A., Saveljev V. P., Šemanski P. V., *Osnovi komandovanja jedinicama*, prevod, VIZ, Beograd, 1972.

5. Jovanović dr Branislav, *Uvod u teoriju vojnog rukovođenja*, VIZ, Beograd, 1984.
6. Jovanović dr Branislav, *Rukovođenje opštenarodnom odbranom i društvenom samozaštitom*, Zavod za organizaciju poslovanja i obrazovanja kadrova, Beograd, 1987.
7. Keeney Ralph, *Decision Analysis: An Overview*, »Operations Research«, 5/82.
8. Ljubičić Nikola, *Opštenarodna odbrana — strategija mira*, VIZ, Beograd, 1981.
9. Mamula Branko, *Savremeni svijet i naša odbrana*, VIZ, Beograd, 1985.
10. Stojiljković dr Milovan, *Proces donošenja odluka*, VIZ, Beograd, 1975.
11. Stojiljković dr Milovan, *Sistemiški pristup u procesu odlučivanja*, »Vojno delo«, br. 2/83.
12. Stojiljković dr Milovan, Vukadinović dr Svetozar, *Operaciona istraživanja*, VIZ, 1984.
13. Štambuk dr Vladimir, *Kibernetika i samoupravljanje*, »Vuk Karadžić«, Beograd, 1982.
14. Vlaović Novica, *Rukovođenje oružanim snagama u skladu sa zahtevima i postavkama kibernetike*, »Vojno delo«, br. 3/69.
15. Vučenović dr Vojislav, *Sistemska razgraničenje upravljanja i rukovođenja*, »Direktor«, br. 11—12/81.

SUMMARY

POSSIBILITIES AND LIMITATIONS OF SYSTEMIC APPROACH IN MILITARY LEADERSHIP

Military leadership is a process that functions both in the time of peace and in war, and is determined by: the manner of organization of social system, of forming and structuring of military organization, and of carrying out of the armed struggle, including the conditions of that struggle, level of technical equipment of military formations, of professional and general abilities of personnel, etc.

Military leadership is also a social function. It expresses itself as a specific relation between people, predestined by the nature of military activity and its aims.

The application of systemic approach in military leadership to-date has yielded significant results in regulation of functions of military organization. The attained results, however, do not exhaust possibilities of systemic approach. There are ample possibilities left for application of systemic approach in the military leadership field. This approach includes applications immanent to the functions of military organization in a greater scope and more reliably than other known scientific approaches. This does not mean, nevertheless, that possibilities of the systemic approach are limitless. Although not very numerous, these limitations are still fundamental and therefore must be

respected, which however does not reduce but increase its objectiveness. With further development of science, some of limitations connected with application of the systemic approach will be overcome, which also requires its expansion as a scientific approach.

RESUME

POSSIBILITES ET LIMITES D'UNE APPROCHE SYSTEMIQUE DE LA DIRECTION MILITAIRE

La direction militaire est un processus qui se déroule à la fois en temps de paix et en temps de guerre. Elle est déterminée par: les modes d'organisation sociale de la communauté; les modes d'organisation militaire et la structure de l'organisation militaire; les modes de conduite de la lutte armée et les conditions de la conduite; le niveau technique de l'équipement des formations militaires; la formation technique et générale des effectifs, etc.

La direction militaire est aussi un rapport social. Elle se manifeste en tant que rapport spécifique entre les hommes déterminé par la nature de l'activité militaire et les objectifs de cette dernière.

Jusqu'ici la pratique d'une approche systémique de la direction militaire a donné d'importants résultats en matière de régulation du fonctionnement de l'organisation militaire. Néanmoins, les résultats atteints n'épuisent pas les possibilités de cette approche systémique. Les possibilités d'appliquer l'approche systémique de la direction militaire sont grandes. Dans des dimensions plus grandes et avec plus de fiabilité que les autres approches scientifiques l'approche systémique comprend les modes d'application propres au fonctionnement de l'organisation militaire. Mais cela ne veut pas dire pour autant que les possibilités de l'approche systémique ne connaissent pas de limites. Quoique pas très nombreuses, ces limites sont importantes et doivent être prises en considération. La prise en considération des limites immanentes à l'approche systémique augmente sans diminuer l'objectivité de cette dernière. L'évolution des sciences permettra de dépasser certaines limites de l'approche systémique. C'est pourquoi il convient d'élargir son application en tant qu'approche scientifique.

РЕЗЮМЕ

ВОЗМОЖНОСТИ И ОГРАНИЧЕНИЯ СИСТЕМНОГО ПОДХОДА В ВОЕННОМ РУКОВОДСТВЕ

Военное руководство является процессом, имеющим место и в мирных и в военных условиях. Его определяют способ организации общественного строя, способ военной организации и структура военной организации, способ ведения вооруженной борьбы и условия ее ведения, технический

уровень оснащенности частей и специальная и общая подготовленность личного состава и т.д.

Военное руководство является и общественным отношением. Оно проявляется как специфическое отношение между людьми, предопределенное характером военной деятельности и ее целями.

Применение системного подхода в военном руководстве до сих пор дало значительные результаты в урегулировании функционирования военной организации. Однако, достигнутыми результатами не исчерпываются возможности системного подхода. Возможности применения системного подхода в военном руководстве большие. Он в большем объеме и с большей надежностью, чем другие известные научные подходы, охватывает применения, свойственные функционированию военной организации. Но, это не означает, что возможности системного подхода не имеют ограничений. Хотя эти ограничения немногочисленные, все-таки они являются существенными и поэтому должны учитываться. Учитывая ограничения системного подхода, его объективность не уменьшается, а увеличивается. В процессе развития науки некоторые ограничения системного подхода будут преодолены, причем необходимо обеспечить его расширение, как научного подхода.